

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

Кафедра міжнародного та європейського права

Войтович П.П.

МІЖНАРОДНІ КОНТРАКТИ

Методичні вказівки

Одеса

2023

УДК 341.241

ISBN 978-617-8341-04-6

**Рекомендовано до друку Науково–методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 4 від 25.06.2023 року)**

Рецензенти:

Громовенко К. В. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства, ректор Міжнародного гуманітаного університету;

Еннан Р.С. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права інтелектуальної власності і патентної юстиції Національного університету «Одеська юридична академія».

Автор-укладач:

Войтович П.П. – доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії в галузі права, професор МКА

Войтович П.П. Міжнародні контракти: методичні вказівки. Львів: Видавець Кошовий Б.-П.О., 2023. – 61с. ISBN 978-617-8341-04-6

© П.П. Войтович 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
Тема 1. Поняття та правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності.....	6
Тема 2. Оформлення, зміст і виконання зовнішньоекономічного договору.....	6
Тема 3. Договір міжнародної купівлі-продажу товарів. Поняття та особливості правового регулювання.....	7
Тема 4. Договір міжнародної купівлі-продажу товарів. Порядок укладання та основні умови.....	7
Тема 5. Договір міжнародної купівлі-продажу товарів. Виконання та відповідальність.....	8
Тема 6. Міжнародний фінансовий лізинг.....	8
Тема 7. Міжнародний факторинг і форфейтинг.....	8
Тема 8. Бартерний договір.....	9
Тема 9. Договір міжнародного підряду.....	9
Тема 10. Посередницькі договори в міжнародній практиці.....	9
Тема 11. Договори по передачі прав на товарний знак і знак обслуговування. Ліцензійний договір.....	10
Тема 12. Угоди, що сприяють міжнародному товарообміну.....	10
Тема 13. Вирішення спорів, що виникають із зовнішньоекономічних угод. Застосування іноземного права. Міжнародний комерційний арбітраж.....	10
КОРОТКИЙ ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ.....	11
ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	33
ПИТАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	38
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ.....	39
ЗАВДАННЯ, ЗАДАЧІ АБО КЕЙСИ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ І ВМІНЬ.....	43
ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ.....	51
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА.....	53
ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ.....	61

ВСТУП

В умовах глобалізації будь-який практикуючий юрист, незалежно від того, чи займається він приватною практикою, чи знаходиться на державній службі, не може обійтися без ґрунтовних знань міжнародного приватного права, яке займає особливе місце в системі юридичної освіти, оскільки в процесі його засвоєння у здобувачів вищої освіти акумулюються знання як з міжнародного, так і з внутрішньодержавного права. У науці і практиці міжнародного приватного права потрібно: - знати своє законодавство, - знати чуже законодавство, - знати як своє законодавство ув'язати з чужим.

Значення міжнародного приватного права зростає у всьому світі в зв'язку з процесами інтеграції, міжнародного розподілу праці і глобалізації. Великий масив відносин, що регулюються міжнародним приватним правом, пов'язаний саме з міжнародними контрактами різних видів, оскільки сама природа приватного права має договірний характер. З огляду на це курс «Міжнародні контракти» в рамках магістерської програми «Міжнародне право» має на меті досягнення таких науково-освітніх задач, як: ознайомлення магістрантів з системою, структурою і змістом нормативного комплексу, спрямованого на регулювання зовнішньоекономічної діяльності; навчання магістрантів застосуванню норм міжнародного права та національного законодавства у цій галузі; вивчення існуючих механізмів вирішення виникаючих колізій, а також вміння застосовувати на практиці отримані знання, в тому числі при вирішенні зовнішньоекономічних спорів.

Результатами вивчення дисципліни є формування у здобувачів цілісного уявлення про систему регламентації зовнішньоекономічної діяльності; навчання навичкам контрактної роботи; вироблення вміння застосовувати норми українського законодавства і міжнародно-правові норми до відповідних ситуацій на прикладі конкретних судових і арбітражних справ; вміння обґрунтовувати висунуті рішення, у тому числі в ситуаціях колізій українського,

іноземного законодавства і норм міжнародного права; вміння відстоювати свою позицію в умовах конфлікту інтересів сторін зовнішньоекономічної угоди.

Вивчення дисципліни надасть здобувачам поглибленні знання щодо особливостей різних видів міжнародних контрактів, процедури їх укладення та виконання, розширить сфери знань здобувачів щодо різних видів приватно-правових договорів, які опосередковують міжнародну торгівлю.

Виконання завдань при вивченні дисципліни «Міжнародні контракти» передбачає здатність мислити абстрактно, вміння користуватися методами формальної логіки. Виконання завдань по складанню міжнародних контрактів передбачає вміння користуватися сучасними інформаційними технологіями та інтернет-ресурсами. Типові форми контрактів легко знайти в мережі Інтернет, проте необхідно враховувати, що завдання передбачає складання не просто комерційного контракту, а міжнародного комерційного контракту (в Інтернеті типові форми таких контрактів знайти не так просто). Більш того, практично всі типові форми контрактів, представлені в мережі Інтернет, – це «свідомо програшні» контракти, оскільки вони складені з явним незнанням специфіки вибору застосовуваного права, нерозумінням питань міжнародної підсудності та компетенції міжнародного комерційного арбітражу. Ознайомитися з такими типовими формами необхідно (хоча б для того, щоб знати, яким не повинен бути міжнародний комерційний контракт), але при виконанні завдань використовувати їх можна тільки після уважного вивчення і виправлення всіх наявних помилок.

Саме тому ці методичні вказівки, які призначені для магістрів спеціальності 293 «Міжнародне право», знайомлять їх з певним базисом регулювання укладання та виконання міжнародних контрактів, акцентуючи увагу на складних теоретичних і практичних питаннях.

Методичні вказівки можуть бути використані викладачами та здобувачами вищої освіти для проведення практичних занять та для самостійної роботи.

Тема 1. Поняття та правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Лекційні питання:

Поняття зовнішньоторговельної угоди.

Особливості правового регулювання міжнародних економічних відносин.

Класифікація зовнішньоторговельних операцій за формою торгівлі.

Класифікація зовнішньоторговельних операцій по методах торгівлі.

Класифікація зовнішньоторговельних операцій по предмету торгівлі.

Порядок укладення міжнародної комерційної угоди.

Поняття, ознаки і види зовнішньоекономічних угод. Сторони зовнішньоекономічної угоди.

Стандартизація умов угод у міжнародній торгівлі.

Законодавство України про зовнішньоекономічну діяльність.

Тема 2. Оформлення, зміст і виконання зовнішньоекономічного договору

Лекційні питання:

Зміст зовнішньоекономічного договору. Реквізити та преамбула договору.

Істотні умови договору. Предмет договору. Терміни виконання.

Базисні умови поставки. Ціна, умови платежу та порядок розрахунків.

Транспортні умови. Здача-приймання товарів. Форс-мажор. Страхування.

Штрафні санкції. Відповідальність сторін за виконання зобов'язань і порядок вирішення спорів. Додаткові умови.

Порядок розірвання і застосування договору. Заключні положення.

Тема 3. Договір міжнародної купівлі-продажу товарів. Поняття та особливості правового регулювання

Лекційні питання:

Поняття і елементи договору міжнародної купівлі-продажу товарів. Правове регулювання договору міжнародної купівлі-продажу товарів.

Колізійно-правове і матеріально-правове регулювання договорів міжнародної купівлі-продажу товарів.

Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980р.; Конвенція про право, яке застосовується до договорів міжнародної купівлі-продажу товарів 1986р.; Конвенція про задоволення позову в міжнародній купівлі-продажу товарів 1974 р. Правила ІНКОТЕРМС 200 р., їхній зміст і значення. Принципи міжнародних комерційних договорів.

Тема 4. Договір міжнародної купівлі-продажу товарів. Порядок укладання та основні умови

Лекційні питання:

Стадії укладання договорів міжнародної купівлі-продажу товарів.

Оферта: поняття, види, зміст. Вступ оферти в силу. Можливість скасування і відкликання оферти. Акцепт: поняття, види, зміст, наслідки. Вступ акцепту в силу.

Зміст договору міжнародної купівлі-продажу товарів.

Основні умови договорів міжнародної купівлі-продажу товарів. Найменування товару, його кількість і якість. Ціна товару.

Термін виконання договору. Страхування. Арбітражне застереження.

Форма і порядок розрахунків. Міжнародні правила по платежах.

Тема 5. Договір міжнародної купівлі-продажу товарів. Виконання та відповідальність

Лекційні питання:

Виконання договору міжнародної купівлі-продажу товарів. Способи виконання (постачання). Прийняття по кількості. Прийняття по якості. Дострокове постачання (виконання).

Відповідальність за порушення договірних зобов'язань. Умови покладання відповідальності. Штраф. Неустойка. Відшкодування збитків. Обставини нездоланної сили (форс-мажорні обставини).

Припинення договору міжнародної купівлі-продажу товарів.

Недійсність (даремність) договору. Підстави і наслідки недійсності.

Тема 6. Міжнародний фінансовий лізинг

Лекційні питання:

Поняття і елементи договору.

Зміст договору, права та обов'язки сторін.

Припинення та поновлення договору.

Окремі види договору.

Тема 7. Міжнародний факторинг і форфейтинг

Лекційні питання:

Поняття і види факторингу.

Правове регулювання факторингу.

Зміст факторингової операції.

Форфейтинг.

Тема 8. Бартерний договір

Лекційні питання:

Поняття і види бартеру.

Правове регулювання бартеру в Україні.

Зміст і виконання бартерної угоди.

Особливості митного оформлення бартерних угод.

Тема 9. Договір міжнародного підряду

Лекційні питання:

Поняття та види договору підряду.

Правове регулювання договору.

Зміст договору. Кошторис і технічна документація.

Відповідальність за порушення договору підряду.

Тема 10. Посередницькі договори в міжнародній практиці

Лекційні питання:

Поняття та види зобов'язань з надання послуг.

Поняття, елементи і зміст договору доручення.

Поняття, елементи і зміст договору комісії.

Агентування: поняття, елементи і зміст договору.

Договір надання послуг.

Довірче управління майном.

Договір консигнації.

Тема 11. Договори по передачі прав на товарний знак і знак обслуговування. Ліцензійний договір

Лекційні питання:

Поняття інтелектуальної власності та її об'єктів.

Сутність операцій з торгівлі науково-технічними знаннями.

Поняття патенту. Ліцензійні операції.

Угоди з торгівлі об'єктами авторського права.

Торгівля товарними знаками.

Тема 12. Угоди, що сприяють міжнародному товарообміну

Лекційні питання:

Договір міжнародного перевезення вантажу.

Договір страхування.

Договір зберігання в міжнародній практиці.

Тема 13. Вирішення спорів, що виникають із зовнішньоекономічних угод. Застосування іноземного права. Міжнародний комерційний арбітраж

Лекційні питання:

Поняття та правова природа міжнародного комерційного арбітражу. Міжнародно-правові основи міжнародного комерційного арбітражу. Арбітражна угода. Виконання іноземних арбітражних рішень.

Міжнародний комерційний арбітраж в Україні. Міжнародний комерційний арбітраж за кордоном.

Застосування іноземного права: встановлення змісту іноземного права, зворотне відсилання, публічний порядок, взаємність і реторсии, колізії колізій.

КОРОТКИЙ ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ

У теорії і практиці законодавчого регулювання питань правочинів (угод, договорів) та їх класифікації за кордоном під ними прийнято розуміти угоди, в яких одна із сторін є іноземним громадянином (частіше за все підприємцем) або іноземною юридичною особою, а інша – її іноземним контрагентом. Змістом таких правочинів (угод, договорів) найчастіше є здійснення операцій щодо ввезення чи вивезення товарів (послуг) через державний кордон однієї або декількох країн. Разом із тим на практиці зростає кількість правочинів (угод, договорів), що мають інший зміст, – це договори страхування за участю іноземних страховиків, договори на надання послуг (юридичних, медичних, туристичних та ін.), що зумовлює необхідність законодавчих змін на внутрішньодержавному і міжнародному рівнях.

У міжнародному діловому обороті прийнято також використовувати термін «договір міжнародної купівлі-продажу». Це поняття, зокрема, закріплено у Віденській конвенції про договори міжнародної купівлі-продажу 1980 р. у такий спосіб: «Договори міжнародної купівлі-продажу являють собою договори купівлі-продажу товарів, укладені між сторонами, комерційні підприємства яких перебувають у різних державах».

Відповідно до чинного законодавства України визначення поняття «правочин» міститься в ЦК України. Чинний ЦК визначає його як дію особи, спрямовану на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Разом із тим законодавець не запропонував нормативного визначення поняття «правочин з іноземним елементом», що є досить логічним з урахуванням труднощів у побудові такої правової конструкції. Втім відсутність у законодавстві України нормативної класифікації видів правочинів з іноземним елементом негативно впливає на стан правової регламентації відносин у цій сфері.

У Законі України «Про міжнародне приватне право» створено лише колізійні норми стосовно правочинів і договорів.

Доктрині та зарубіжному законодавству відомий і такий самостійний (за

класифікацією) вид договору (угоди), як зовнішньоекономічний договір (угода), що визначається зазвичай як угода, спрямована на встановлення, зміну чи припинення прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності.

Класифікацію (досить умовну) зовнішньоекономічних договорів (контрактів) як різновиду правочинів з іноземним елементом можна здійснити за такими критеріями.

За об'єктним складом зовнішньоекономічні договори поділяються на:

- договір міжнародної купівлі-продажу товару (основний різновид зовнішньоекономічних угод);

- договір підряду, договір будівельного підряду;
- договір міни;
- договір лізингу;
- договір комісії та ін.

За кількістю учасників усі зовнішньоекономічні договори поділяються на:

- односторонні (видання доручення іноземній юридичній чи фізичній особі на вчинення дій);

- двосторонні (договори міжнародної купівлі-продажу товарів та ін.);
- багатосторонні (договір про спільну діяльність, установчий договір та ін.).

Зовнішньоекономічні договори також мають свою специфіку, яка дає змогу не ототожнювати їх із комерційними договорами у внутрішньодержавному обороті. До основних відмінностей зовнішньоекономічних договорів від цивільно-правових та господарсько-правових у внутрішньодержавному обороті можна, зокрема, віднести:

- суб'єктний склад;
- форму та порядок підписання;
- особливий порядок правового регулювання;
- зміст договору.

Втім в українському законодавстві запропоновано інший підхід до цієї категорії правочинів (договорів), а саме: зовнішньоекономічний договір (контракт) визначається як угода двох або більше суб'єктів

зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів... у сфері зовнішньоекономічної діяльності, під якою слід розуміти господарську діяльність, яка у процесі її здійснення потребує перетинання митного кордону України майном та/або робочою силою (ч. 1 ст. 337 ГК України). Така позиція дозволяє стверджувати про наявність серйозних прогалин у врегулюванні цих питань (як на рівні доктрини, так і на законодавчому рівні).

Проблемними є й класифікація міжнародного комерційного правочину та його нормативне визначення і закріплення на рівні міжнародних договорів з питань зовнішньоекономічної діяльності та зовнішньої торгівлі. В доктрині вважається, що визначення поняття «міжнародний комерційний правочин» зводиться до відповіді на запитання: за наявності яких обставин цивільно-правовий правочин набуває міжнародного характеру?

Вивчення питань стосовно форми і змісту правочину дають змогу стверджувати, що до цієї проблематики зверталися ще за часів Давнього Риму. Пізніше ці питання досліджували відомі зарубіжні і вітчизняні правники, зокрема Д. Мейер, який запропонував власну концепцію та типологію щодо визначення форми правочину. Він розглядав форму правочину як зовнішню форму вираження волі учасника цивільних відносин (при цьому стверджував, що вона може бути або словесною, або письмовою). За радянських часів концепцію визначення форми правочину було розвинуто і вдосконалено такими відомими вченими-правниками, як: О. Йоффе, О. Красавчиков, В. Толстий, Ф. Хейфец та ін.

У чинному ЦК України (ст. 205) відбувається правова регламентація питань визначення форми правочину, а саме: законодавець запозичує вже відому радянському законодавству норму щодо вчинення правочинів в усній та письмовій формах. Новелою, запропонованою українським законодавцем у чинному ЦК України, можна вважати певне правило, за яким якщо воля виражається не словесно, а через поведінку сторін, яка засвідчує їхню волю на настання відповідних правових наслідків, або ж мовчанням, то правочин вважається вчиненим в усній формі.

З точки зору МПрП цікавою є позиція законодавця стосовно можливості вчинення правочинів в електронній формі (ч. 2 ст. 207 ЦК України). Така позиція є загальновизнаною і загальновживаною як у практиці міжнародного (Директива 2000/31/ЄС щодо електронної комерції), так і внутрішньодержавного регулювання форми правочину. Крім того, питання електронної форми правочину регулюються в Законі України від 22 травня 2003 р. «Про електронні документи та електронний документообіг», прийняття якого являє собою вдалий приклад трансформації норм міжнародної угоди у внутрішнє законодавство держави.

У деяких країнах діють норми, що передбачають можливість укласти правочин у будь-якій зручній для сторін формі. Подальший розвиток техніки і суспільних відносин має спричинити прийняття норми, аналогічної ст. 129 ЦК Бразилії, що передбачає відсутність залежності волевиявлення сторін від будь-якої форми угоди, за винятком випадків, коли закон спеціально її вимагає, або норми ст. 143 ЦК Перу, яка містить правило, за яким якщо закон не встановлює конкретної форми угоди, зацікавлені особи мають право укласти її в будь-якій зручній для них формі.

Особливостями законодавчого регулювання питань форми правочину в Україні є наявність спеціальної норми - ст. 31 Закону України «Про міжнародне приватне право», що містить правило, згідно з яким форма правочину повинна відповідати вимогам того правопорядку, який застосовується до змісту правочину. Разом з цим визначено, що для дотримання вимог стосовно форми правочину достатньо дотримання вимог права місця, де його було вчинено, а у випадках знаходження сторін правочину в різних державах достатньо дотримання вимог права місця проживання сторони, яка зробила пропозицію.

Новою для українського законодавства є й позиція стосовно форми правочину щодо нерухомого майна. Так, відповідно до положень ч. 2 ст. 31 Закону України «Про міжнародне приватне право» форма такого правочину визначається за правопорядком тієї держави, в якій це майно знаходиться, а щодо нерухомого майна, яке зареєстроване на території України, – за правом України

– імперативне правило.

Особливі вимоги висуває український законодавець до форми зовнішньоекономічного договору. За правилом ч. 3 ст. 31 Закону України «Про міжнародне приватне право» зовнішньоекономічні договори за участю українських громадян та юридичних осіб повинні укладатися в письмовій формі незалежно від місця його укладення, якщо інше не встановлено законом або міжнародним договором України. Це правило діє і відносно зміни, продовження або розірвання договору.

У міжнародних договорах, зокрема у Віденській конвенції про договори міжнародної купівлі-продажу 1980 р., не вимагається дотримання обов'язкової письмової форми при укладенні договору і вважається, що наявність договору може доводитися будь-якими засобами, включаючи показання свідків, однак за ст. 96 Конвенції держава може зробити заяву про незастосування до неї даного положення Конвенції у разі, якщо власне законодавство містить обов'язкову вимогу стосовно письмової форми зовнішньоекономічного договору. Отже, в законодавстві України діє імперативне правило, згідно з яким усі зовнішньоекономічні угоди повинні бути укладені в письмовій формі.

У МПрП при визначенні змісту правочину значну роль відіграє принцип автономії волі сторін, закріплений у правових системах більшості країн світу.

Крім закріплення у внутрішніх законодавствах держав, цей принцип одержав і міжнародно-правове визнання, наприклад у Римській конвенції 1980р. про право, що застосовується до договірних зобов'язань, відповідно до якої вибір права сторонами має бути прямо виражений в умовах договору чи в обставинах справи або прямо впливати з них. У Конвенції допускається можливість урахування «мовчазної волі сторін», під якою слід розуміти конклюдентні дії сторін.

Разом із тим у доктрині та законодавстві існують припустимі межі автономії волі, які в законодавстві різних держав встановлюються по-різному. Так, в одних країнах автономія волі сторін не обмежується. Це означає, що сторони, уклавши угоду, можуть підпорядкувати її будь-якій правовій системі. В інших країнах

(переважно англосаксонської системи права) діє принцип локалізації договору, відповідно до якого сторони можуть обрати тільки те право, що найбільш тісно пов'язане з даною угодою. Крім того, загальновизнаним є відоме багатьом країнам законодавче обмеження цього принципу, яке полягає в тому, що існуючі в національних правових системах імперативні норми виключають використання сторонами автономії волі.

У законодавстві України питання автономії волі сторін у договірних відносинах вирішуються за правилами статей 5 і 10 Закону «Про міжнародне приватне право», крім випадків, коли вибір права прямо заборонено законами України (ст. 43 Закону України «Про міжнародне приватне право»).

У міжнародній практиці законодавчого регулювання договірних відносин спостерігається тенденція, за якою при застосуванні принципу автономії волі сторін прийнято відсилати не до певного правопорядку, а до «загальноприйнятих принципів і норм права» чи до «права міжнародної торгівлі». Таке відсилання в доктрині міжнародного приватного права є відсиланням до положень концепції «*Lex mercatoria*».

Якщо сторони самостійно не обрали право, що підлягає застосуванню до змісту правочину, його зміст визначається згідно з правом тієї держави, яка має найбільш тісний зв'язок з правочином. Цей принцип закріплено у внутрішньому законодавстві практично всіх європейських країн, оскільки вони беруть участь у Римській конвенції 1980 р. про право, що застосовується до договірних зобов'язань.

Законодавство України також виходить із принципу найбільш тісного зв'язку правочину із правом певної країни. Це правило відображено в Законі України «Про міжнародне приватне право» (ст. 32).

Критеріями визначення права країни, з якою договір найбільш тісно пов'язаний, виступають:

- 1) місце проживання фізичної особи, під яким у законодавстві України слід розуміти місце постійного, переважного або тимчасового проживання (ст. 28 ЦК України);

2) місцезнаходження юридичної особи, що визначається в Законі України «Про міжнародне приватне право» (ст. 25) як місце реєстрації такої особи (теорія інкорпорації) або місцезнаходження її виконавчого органу (теорія осілості).

Питання змісту правочину в доктрині МПрП тісно пов'язане з поняттям «зобов'язальний статут». У МПрП під зобов'язальним статутом прийнято розуміти право, яке підлягає застосуванню до зобов'язальних відносин, що виникають на підставі угод, укладених сторонами. Зобов'язальний статут вважається встановленим, коли сторони в угоді визначили право, що підлягає застосуванню, а у разі відсутності такого волевиявлення сторін – визначається компетентним правозастосовним органом на підставі колізійних норм. При цьому слід зазначити, що «під зобов'язальний статут підпадають далеко не всі аспекти правочину з іноземним елементом і тому важливим є визначення сфери дії зобов'язального статуту (тобто обраного права)».

У законодавстві України сферу дії права, що застосовується до правочину, визначено в ст. 33 Закону України «Про міжнародне приватне право». В цій нормі вирішуються питання дійсності правочину (матеріальна і формальна сторони правочину), його тлумачення (тлумачення його юридичної сутності та умов, що в ньому містяться) та правових наслідків його недійсності (загальні правила щодо правових наслідків недійсності правочину). При вирішенні цих питань законодавець відсилає до застосування відомих у МПрП принципів – автономії волі та локалізації договору (ст. 32 Закону України «Про міжнародне приватне право»). Крім того, право, що застосовується до змісту правочину, не може поширюватися на питання правосуб'єктності сторін (статті 16 і 30 Закону України «Про міжнародне приватне право»), речового права (статті 38-42 Закону України «Про міжнародне приватне право»), на вимоги щодо форми правочину (ст. 31). Що стосується наслідків недійсності правочину, то за законодавством різних держав вони можуть розрізнятися.

Окремо законодавець визначає сферу дії права, що застосовується до договору (зобов'язальний статут). У ст. 47 Закону України «Про міжнародне приватне право» її визначено в такий спосіб: «Право, що застосовується до

договору, охоплює: 1) дійсність договору; 2) тлумачення договору; 3) права та обов'язки сторін; 4) виконання договору; 5) наслідки невиконання або неналежного виконання договору; 6) припинення договору; 7) наслідки недійсності договору; 8) відступлення права вимоги та переведення боргу згідно з договором».

Разом з цим визначений у ч. 1 ст. 47 цього Закону перелік меж застосування зобов'язального статуту не є вичерпним. Треба також зазначити, що до сфери дії зобов'язального статуту не належать питання, які стосуються права, що застосовується до форми договору (таке право визначається відповідно до положень ч. 3 ст. 47 Закону України «Про міжнародне приватне право», на підставі спеціальної колізійної норми – ст. 31 цього Закону).

Особливості колізійного регулювання договірних зобов'язань у міжнародному приватному праві

У міжнародній практиці правового регулювання договірних відносин за участю іноземного елемента визнаним є правило, за яким законодавець надає право сторонам самостійно обирати правопорядок, що регулюватиме ці відносини. Проте такий вибір може бути обмежений імперативними нормами, що містяться у відповідному законодавстві країн світу. Така норма є й у законодавстві України (ст. 43 Закону України «Про міжнародне приватне право»).

Разом з тим, коли сторони договору не обрали це право, для вирішення питання про вибір компетентного правопорядку має застосовуватися право тієї країни, яка має найбільш тісний зв'язок з цим договором. Такий підхід у МПрП прийнято називати доктриною характерного виконання, сутність якої зводиться до того, що договірні відносини повинні врегульовуватися особистим законом особи, на яку покладено виконання. Таку позицію відтворено і в законодавчих актах багатьох держав, у тому числі України.

Однак, використавши принцип найбільш тісного зв'язку, законодавці зарубіжних країн наповнили його іншим змістом. Передбачивши застосування цього принципу як субсидіарної прив'язки (за умови відсутності згоди сторін про

застосовне право), законодавець формулює конкретні прив'язки, які, на його думку, презюмують найбільш тісний зв'язок.

Стаття 44 Закону України «Про міжнародне приватне право» містить колізійні прив'язки для видів договорів, стосовно яких визначення країни, що має найбільш тісний зв'язок з договором, здійснюється залежно від виду договору. Інакше, ніж за загальним правилом доктрини характерного виконання вирішується питання вибору права, що застосовується до договорів:

а) про нерухоме майно – застосовується право тієї держави, в якій це майно знаходиться, а якщо таке майно підлягає реєстрації, – право держави, де здійснено реєстрацію;

б) про спільну діяльність або виконання робіт – право держави, в якій така діяльність провадиться або створюються передбачені договором результати;

в) укладених на аукціоні, за конкурсом або на біржі застосовуються правові норми держави, в якій проводяться аукціон, конкурс або знаходиться біржа.

Принцип найбільш тісного зв'язку в сучасній доктрині та законодавстві держав світу застосовується не для всіх категорій договорів. Так, в Україні він не застосовується до договорів споживання та засновницького договору юридичної особи з іноземною участю (статті 45 і 46 Закону України «Про міжнародне приватне право»).

До договорів за участю споживача застосовується правило, передбачене в ст. 45 Закону «Про міжнародне приватне право». Вибір права, що застосовується до договору, стороною якого є споживач, який набуває або замовляє споживані товари (послуги) для особистих потреб, не може обмежити захисту його прав, що надається імперативними нормами в країні його місця проживання (перебування або місяця знаходження), якщо мала місце хоча б одна з таких обставин:

1) укладенню договору в цій країні передувала оферта, адресована споживачеві, або реклама, споживач здійснив у цій країні всі дії, необхідні для укладення договору; або

2) контрагент споживача прийняв замовлення від споживача в цій країні;

або

3) споживач здійснив подорож за кордон з метою укладення споживчого договору з ініціативи контрагента.

До договорів про створення юридичної особи з іноземною участю (засновницького договору) застосовується право держави, в якій буде створено цю юридичну особу (ст. 46 Закону «Про міжнародне приватне право»). Ця норма за своєю правовою природою є імперативною і виключає можливість вибору засновників іншого права, ніж право тієї держави, де буде створено юридичну особу.

Основне призначення міжнародного приватного права зводиться до виявлення і пошуку шляхів вирішення колізійної проблеми.

У міжнародному приватному праві «конкуренція» правових систем, що одночасно претендують на регулювання одних і тих саме суспільних відносин, усувається головним чином за допомогою колізійних норм. Відповідно до ст.1 Закону України «Про міжнародне приватне право» під колізійною нормою слід розуміти норму, що визначає право якої держави підлягає застосуванню до правовідносин з іноземним елементом. Ці норми вирішують колізійну проблему на основі вибору права певної держави, з якою пов'язані елементи правовідношення.

Колізійні норми є центральним інститутом міжнародного приватного права незалежно від того, як в доктрині визначаються його поняття, природа, система або джерела. Їх специфіка полягає в тому, що колізійні норми безпосередньо не визначають права і обов'язки сторін правовідношення, а лише вказують на компетентний правопорядок для вирішення цього питання. Тому практичне застосування колізійної норми можливе тільки разом з правовою системою тієї країни, до якої вона відсилає.

В структурі будь-якої колізійної норми можна виділити дві основні частини: обсяг і прив'язка (формула прикріплення). Обсяг колізійної норми визначає вид правовідношення, відносно якого вона повинна використовуватися. Прив'язка вказує на правову систему (законодавство), яке необхідно застосувати в даному

випадку.

Важливо підкреслити, що формальний, тобто позначений в колізійній нормі обсяг може не співпадати з її фактичним обсягом, якщо частина відносин, на які розповсюджується норма, за допомогою додаткових колізійних правил «перепідпорядковується» іншим правовим системам.

На перший погляд може здатися, що з погляду структури колізійні норми істотно відрізняються від звичайних правових норм, які полягають, як правило, в різних поєднаннях з гіпотези (умови застосування норми), диспозиції (власне правила поведінки) і санкції (засіб примусу). Проте при ретельнішому аналізі цього питання неважко відмітити, що існує багато загального між гіпотезою звичайної норми і обсягом норми колізійної, з одного боку, так само як і між диспозицією і прив'язкою цих правил поведінки, з іншого.

При безлічі існуючих способів вибору права, які містяться в колізійних нормах різних держав, кожен з них є лише одним із варіантів обмеженого числа загальних колізійних формул, які склалися в процесі багатовікового розвитку колізійного права і взаємних впливів. Ці гранично узагальнені і концентровані правила (формули прикріплення, колізійні принципи) отримали в доктрині міжнародного приватного права назву «типи колізійних прив'язок». Найбільш поширеними серед них є наступні.

1. Особистий закон фізичних осіб (*lex personalis*). Ця прив'язка застосовується при регулюванні відносин за участю громадян, іноземців, осіб без громадянства відносно визначення їх право- і дієздатності, особистих прав немайнового характеру (ім'я, честь, гідність), а також деяких відносин в області шлюбно-сімейного і спадкового права. Відомо два основні різновиди цього типу колізійної прив'язки:

а) національний закон або закон громадянства особи (*lex patriae*). В даному випадку колізійна норма зумовлює необхідність застосування закону тієї держави, громадянином якої є відповідна фізична особа;

б) закон місцепроживання особи (*lex domicilii*) передбачає застосування закону країни, на території якої дана фізична особа має «осідлість» (проживає

або знаходиться).

Кожен з вказаних вище різновидів прив'язки *lex personalis* має свої переваги і недоліки.

В законодавстві України закріплюються два різновиди цієї колізійної прив'язки. Особистим законом фізичної особи вважається право держави, громадянином якої вона є. Якщо фізична особа є громадянином двох або більше держав, її особистим законом вважається право тієї з держав, з якою особа має найбільш тісний зв'язок, зокрема, має місце проживання або займається основною діяльністю. Особистим законом особи без громадянства вважається право держави, у якій ця особа має місце проживання, а за його відсутності – місце перебування. Особистим законом біженця вважається право держави, у якій він має місце перебування.

Можна вказати на певну географічну сферу переважного розповсюдження означених різновидів колізійної прив'язки *lex personalis*. Так, принципу *lex patriae* дотримуються більшість арабських, латиноамериканських і європейських країн континентальної системи права (окрім таких, наприклад, як Норвегія, Данія, Ісландія). У свою чергу, прив'язка *lex domicilii* поширена в країнах «загального права», а також в таких латиноамериканських державах, як Аргентина і Бразилія. Змішаний підхід до вирішення даної проблеми можна зустріти в законодавстві Австрії, Швейцарії, Мексики, Венесуели і деяких інших країн. З нього виходить і ст. 7 Кодексу Бустаманте. Ця класифікація, проте, є багато в чому умовною, оскільки мова тут йде про вибір колізійного принципу, що має не імперативне, а переважне застосування.

2. Особистий закон юридичної особи (*lex societatis*). Даний тип колізійної прив'язки обумовлює застосування права тієї держави, до якої належить юридична особа (у якому вона має статус, що підлягає визнанню за кордоном). Вона використовується головним чином при визначенні цивільно-правового статусу іноземних юридичних осіб.

Ситуація тут ускладнюється тим, що право різних держав по-різному вирішує питання про спосіб визначення національної приналежності юридичної

особи, використовуючи такі, наприклад, неспівпадаючі критерії, як місце реєстрації (інкорпорації) юридичної особи; місце знаходження його адміністративного центру; місце здійснення основної діяльності юридичної особи та ін.

Відповідно до законодавства України (ст. 25 Закону України «Про міжнародне приватне право») особистим законом юридичної особи вважається право держави місцезнаходження юридичної особи. Місцезнаходженням юридичної особи є держава, у якій юридична особа зареєстрована або іншим чином створена згідно з правом цієї держави.

За відсутності таких умов або якщо їх неможливо встановити, застосовується право держави, у якій знаходиться виконавчий орган управління юридичної особи.

3. Закон місцезнаходження речі (*lex rei sitae*). Передбачає необхідність застосування права держави, на території якого знаходиться річ, що є об'єктом відповідного правовідношення. Зазвичай в обсязі колізійних норм з таким типом прив'язки міститься вказівка на правовідносини, що виникають у зв'язку з появою, зміною або припиненням права власності на майно і інших речових прав, визначенням їх обсягу, а також правового положення тих або інших матеріальних об'єктів. Прив'язка такого типу міститься, наприклад, в ч.1 ст. 39 Закону України «Про міжнародне приватне право»: «Виникнення та припинення права власності та інших речових прав визначається правом держави, у якій відповідне майно перебувало в момент, коли мала місце дія або інша обставина, яка стала підставою для виникнення або припинення права власності та інших речових прав, якщо інше не передбачено законом або міжнародним договором України.».

Сам принцип прив'язки *lex rei sitae* достатньо широко поширений в світі і не викликає особливих дискусій. Проблема полягає у визначенні сфери його дії. Річ у тому, що у цілому ряді випадків доводиться розмежовувати дію прив'язки *lex rei sitae* і інших типів прив'язок через специфіку об'єкту і обсягу колізійної норми. Так, наприклад, абсолютно інші, відмінні від *lex rei sitae*, формули

прикріплення містяться в нормах іноземного права, обсяги яких стосуються відносин, що виникають в процесі придбання власності на річ в порядку спадкоємства, визначення права власності на майно, що знаходиться в дорозі та ін.

4. Закон місця здійснення акту (*lex loci actus*). Даний тип колізійної прив'язки обумовлює застосування права тієї держави, на території якого здійснена операція цивільно-правового характеру. Ця формула прикріплення носить узагальнювальний характер і у вказаному вигляді практично не застосовується, оскільки категорія «акт цивільно-правового характеру» – поняття достатньо широке і охоплює значне коло міжнародних неміждержавних невідносин. Тому прив'язка *lex loci actus* знаходить свою конкретизацію в різних колізійних нормах залежно від того, про якого роду акт йде мова. Серед її основних різновидів слід виділити:

а) закон місця здійснення договору (*lex loci contractus*). В даному випадку підлягає застосуванню право тієї держави, де укладений договір. Ця прив'язка використовується в основному при визначенні витікаючих з нього прав і обов'язків сторін.

Не дивлячись на свою простоту і зручність вказаний різновид прив'язки *lex loci actus* застосовується все рідше. Це пояснюється тим, що з розширенням практики укладення договорів шляхом листування, обміну факсимільними, телеграфними повідомленнями і т. д., багато хто з них втратив реальний фізичний зв'язок з територією якої-небудь держави. Тому поняття «місце укладення договору» в даний час є швидше юридичною, ніж фактичною категорією.

Проте прив'язка «місце укладення договору» ще зберігається в законодавстві ряду держав (Франція, Італія і ін.), де використовується переважно у складі субсидіарних норм опосередковано до волі сторін.

б) право, що встановлює форму акту цивільно-правового характеру, також в основному визначає прив'язка, що надсилає до закону місця його здійснення (*locus regit actum*).

Слід мати на увазі, що стосовно зовнішньоекономічних операцій встановлюється обов'язковість дотримання простої письмової форми, невиконання якої має своїм наслідком їх недійсність.

в) закон місця виконання зобов'язання (*lex loci solutionis*). Відповідно до цього типу прив'язки для регулювання договірних зобов'язань сторін застосовується право тієї держави, де підлягає виконання зобов'язання, що виходить з договору, або сам договір. Якщо таких місць декілька, то повинно бути застосоване право країни, де виконується основне зобов'язання (основна частина договору). В той же час деякі правові системи, наприклад США і ФРН, виходять з того, що в подібних випадках повинне застосовуватися право місця виконання кожного окремого зобов'язання за контрактом.

Часто прив'язка *lex loci solutionis* використовується у вузькому трактуванні стосовно процесу прийому-здачі товару або здійснення платежу.

г) закон місця спричинення шкоди (*lex loci delicti commissi*). Як відзначають англійські дослідники Дж. Чешир і П. Норт, «значення визначення компетентного закону для деліктних зобов'язань обумовлено тим, що внутрішнє право окремих країн часто по-різному відповідає на питання про тягар доведення провини завдувача шкоди, про відповідальність за випадок, про значення провини потерпілого і на інші питання даного роду зобов'язань. Питома вага колізійних проблем в таких відносинах зростає з розширенням операцій міжнародного транспорту і зростанням туризму».

Відповідно до колізійної прив'язки *lex loci delicti commissi* для регулювання відносин, що виникають унаслідок спричинення шкоди, повинно застосовуватися право держави, на території якої була заподіяна шкода.

д) закон місця здійснення шлюбу (*lex loci celebrationis*). Цей тип прив'язки використовується, як правило, при регулюванні питань, пов'язаних з формою укладення шлюбу. У інших різновидах шлюбно-сімейних правовідносин вказана колізійна прив'язка застосовується значно рідше.

5. Закон країни продавця (*lex venditoris*). Цей принцип закріплений, наприклад, в п.1 ст. 8 Гаазькій конвенції про право, що застосовується до

договорів міжнародної купівлі-продажу 1986 р: «Якщо сторони договору міжнародної купівлі-продажу не вибрали право, що підлягає застосуванню, то операція регулюється правом держави, в якій продавець мав своє комерційне підприємство у момент укладення договору».

Як видно із зазначеного вище прикладу прив'язка *lex venditoris* використовується головним чином для вибору застосовного права, що визначає права і обов'язки сторін по зовнішньоторговельних операціях.

6. Закон, вибраний сторонами правовідношення (*lex voluntatis*). Застосовується у сфері договірних зобов'язань. В даному випадку переважну більшість законодавчих актів різних держав і міжнародних договорів виходитимуть з того, що при визначенні права, що підлягає застосуванню, воля сторін повинна бути вирішальною. І лише в тому випадку, якщо вона ніяк не виражена, повинні застосовуватися інші типи колізійних прив'язок.

Необхідно відзначити, що з формальної точки зору сама можливість сторін операції обирати право, що підлягає застосуванню, ще не містить вказівки на це право. Воно буде визначено суб'єктами відповідних правовідносин пізніше шляхом позначення права конкретної країни або ж звернення до однієї з формул прикріплення, що містяться в інших колізійних нормах. Тому *lex voluntatis* – це тільки своєрідна правова передумова для визначення колізійної прив'язки і спосіб її фіксації.

Принцип автономії волі сторін при визначенні права, що підлягає застосуванню, нерідко використовується проти економічно слабкішого учасника операції. Це найчастіше практикується в так званих «договорах приєднання», які містять умови, викладені у формулярах, що випускаються страховими товариствами, транспортними, фінансовими організаціями і іншими великим компаніями, що займають домінуюче положення на ринку. Їх клієнти у підготовці подібних договорів не беруть участі, і їм залишається тільки «приєднатися» до таких документів.

7. Закон прапора (*lex flagi*). Ця прив'язка застосовується головним чином при регулюванні відносин, що виникають у сфері торгового мореплавства. З

принципу *lex flagi* виходять, наприклад, багато положень Кодексу торгівельного мореплавства України.

8. Закон суду (*lex fori*). Обумовлює необхідність застосування закону країни, де розглядається суперечка. Відповідно до цього типу прив'язки, судовий орган, не дивлячись на наявність іноземного елемента в даній справі, застосовуватиме при його вирішенні тільки своє право.

9. Закон, з яким дане правовідношення найтісніше зв'язане (*Proper Law of the Contract*). Ця формула прикріплення склалася і застосовується переважно в доктрині і практиці міжнародного приватного права англосакських країн при регулюванні договірних правовідносин. Норми, що містять подібну прив'язку, отримали найменування «гнучкі» колізійні норми. Це, очевидно, можна пояснити тим, що в даному випадку зв'язок конкретного правовідношення з правом тієї або іншої держави встановлюється самим судом або сторонами шляхом тлумачення контракту і всіх обставин, що відносяться до нього.

Як приклад статті, що містить вказану колізійну прив'язку, можна назвати п. 3 ст. 8 Гаазької конвенції про право, застосовне до договорів міжнародної купівлі-продажу 1986 р., який був включений в текст цього міжнародного договору за наполяганням делегацій Великобританії і США: «Як виняток, якщо в світлі всіх обставин, узятих в цілому, наприклад, ділових відносин між сторонами, договір купівлі-продажу має явно тісніший зв'язок з правом іншим ніж те, яке було б застосоване до договору у відповідності з п. 1 і 2 статей (право країни продавця і покупця), договір купівлі-продажу регулюється цим іншим правом».

У числі інших типів колізійних прив'язок, що існують в сучасному МПрП, можна назвати закон валюти (*lex monetae*); закон місця здійснення трудової діяльності (*lex loci laboris*) та ін.

Одній з найцікавіших і практично значущих проблем в міжнародному приватному праві є питання: чи підлягають застосуванню через вказівку колізійної прив'язки тільки регулятивні положення іноземного законодавства або ж все це законодавство в цілому, включаючи і його власні колізійні норми.

Якщо вірно останнє, то існує велика ступінь вірогідності виникнення ситуації, яка отримала в доктрині назву «зворотнє відсилення (*renvoi*)» або, в деяких випадках, відсилення до третього закону (*transmission*).

Можливі і такі випадки, коли законодавство країни, до якого посилає колізійна норма, «передоручає» справу праву третьої держави. У подібних ситуаціях прийнято говорити про відсилення до третього закону.

З деякою часткою умовності можна виділити, принаймні, три групи країн залежно від їх відношення до проблеми зворотнього відсилення.

Так, відповідно до законодавства і судової практики Франції, Англії, Австрії, Іспанії, Бельгії, Японії, Швейцарії, Угорщини, Польщі, а також деяких інших держав сама ідея колізійного методу регулювання полягає у виборі правової системи, з якою дане правовідношення має найбільш тісний зв'язок. Тому слід використовувати не тільки її матеріальні, але і колізійні норми. Крім того, на їх думку, ухвалення зворотнього відсилення веде до скорочення випадків винесення судами рішень на основі іноземного права, що значно спрощує роботу органів юстиції.

Такі держави, як Італія, Нідерланди, Данія, Швеція, Греція, навпаки, як правило, не допускають можливості зворотнього відсилення. Із їхньої точки зору питання про застосування іноземного матеріального права вже вирішене колізійною нормою права країни суду, тому немає ніяких підстав піднімати цю проблему ще раз на підставі іноземної колізійної норми. Негативне відношення до *renvoi* закріплене також в ст. 15 Римській конвенції про право, застосовне до договірних зобов'язань 1980 р., і в ст. 17 Міжамериканської конвенції про право, застосовне до міжнародних контрактів 1994 р. Обидва ці документа не включають до складу норм застосовного права його колізійні норми.

До держав, які довгий час не мали певної позиції з цього питання, можна віднести, зокрема, ФРН. Загальна думка вчених і практикуючих юристів цієї держави полягала в тому, що іноземне право слід застосовувати у всіх випадках, коли до нього посилають вітчизняні колізійні норми. Проте якщо при цьому іноземний закон сам відмовляється від регулювання відповідних відносин, то

немає підстав не застосовувати своє національне право. В той же час країни не допускають застосування зворотнього відсилання стосовно вирішення суперечок, витікаючих з договірних відносин. У таких випадках, на їхню думку, використання *renvoi* могло б призвести до спотворення волі сторін, визначеної контрактом, і застосуванню права, яке ними не вибиралося.

При використанні прив'язки колізійної норми може виникнути ситуація, коли необхідно застосувати норму або норми іноземного права, що суперечать основним принципам правової системи країни суду або арбітражу. Тому колізійне право всіх без виключення держав містить закріплене в нормативних правових актах, або що знаходить віддзеркалення в судовій або арбітражній практиці застереження про публічний порядок (*ordre public*). Його суть можна спробувати сформулювати таким чином: іноземний закон, до якого відсилає колізійна норма, може бути не застосований, якщо таке застосування закону суперечить публічному порядку даної держави.

Слід особливо підкреслити, що у разі використання застереження про публічний порядок мова повинна йти виключно про відношення до іноземного права, а не до юридичних наслідків, що виникають на його основі.

Внаслідок того, що саме поняття «Публічний порядок» розпливчасте і невизначене, а допустимість і межі використання застереження про публічний порядок в більшості країн надані суддівському розсуду, воно отримало найменування «каучуковий параграф».

Сьогодні можна сказати, що скорочення випадків застосування судами застереження про *ordre public* є стійкою загальносвітовою тенденцією. У законодавстві Німеччини і Австрії, наприклад, спеціально підкреслюється, що застосування норм іноземного права в цих державах не допускається тільки в тих випадках, коли воно веде до результату, явно несумісного з основними принципами німецького або австрійського права.

В національному законодавстві більшості держав існує певна кількість норм, які підлягають переважному застосуванню незалежно від наявності або відсутності кореспондуючих з ними норм іноземного права. Подібні правові

розпорядження можна визначити як своєрідну позитивне застереження про публічний порядок. У таких випадках іноземний закон не застосовується не тому, що він суперечить публічному порядку відповідної держави, а тому, що законодавець вважає вітчизняні норми особливо важливими і принциповими і віддає їм перевагу при регулюванні ряду суспільних відносин міжнародного неміждержавного невідного характеру.

Позитивна концепція застереження про публічний порядок будується на розумінні *ordre public* як сукупності матеріально-правових норм і принципів країни суду, що виключають застосування норми іноземного права, що знаходиться в стані колізії з ними, незалежно від властивостей останньої. На відміну від цієї концепції при використанні «негативного» застереження про публічний порядок мова йде не про сукупність «непорушних» норм місцевого права, а про такі властивості іноземного закону, які роблять цей закон непридатним, не дивлячись на відсилання до нього вітчизняної колізійної норми.

З позитивним застереженням про публічний порядок в міжнародному приватному праві тісно зв'язана проблема обходу закону. В більшості своїй вона виникає, коли суб'єкти МПрП намагаються вивести існуючі міжнародні відносини із сфери дії імперативних норм права певної держави шляхом створення спеціальних домовленостей між собою. У таких випадках застосовне право визначається зацікавленими сторонами штучно в цілях створення сприятливішого правового режиму для реалізації відповідного правовідношення (пільговий порядок установи юридичної особи, здійснення інвестиційного проекту, сплати податків, розірвання шлюбу, укладення договору і т. д.).

У переважній більшості країн світу питання, пов'язані з обходом закону, вирішуються в рамках судової практики, яка далеко не однозначно. Мабуть, тільки суди Франції майже завжди були схильні визнавати наслідки обходу закону недійсними.

Разом з тим в доктрині МПрП широкого поширення набула точка зору про те, що факт обходу закону сам по собі не може служити підставою для визнання операції або іншого акту цивільно-правового характеру недійсним.

Суть взаємності полягає в наданні юридичним і фізичним особам іноземної держави певної кількості прав або правового режиму за умови, що фізичні і юридичні особи країни, що їх надає, користуватимуться аналогічними правами або правовим режимом в даній іноземній державі.

Як видно з наведеного визначення, в доктрині і практиці міжнародного приватного права можна виділити два види взаємності: матеріальну і формальну.

Матеріальна взаємність полягає в наданні іноземним фізичним і юридичним особам такого ж набору прав, яким користуються в даній іноземній державі вітчизняні громадяни і підприємства. Як приклад прояву такого виду взаємності можна навести, зокрема, зафіксоване в деяких міжнародних договорах право інвестора на виплату іноземною державою компенсації у разі примусового вилучення його капіталовкладення або право іноземця на неоподаткування його доходів від авторських прав і ліцензій в державі їх виникнення. Разом з тим кількість випадків закріплення в національному законодавстві або в міжнародно-правових документах норм про матеріальну взаємність порівняно невелика. Це пояснюється існуючими відмінностями в правових системах сучасних держав, наявність яких виключає можливість надання фізичним і юридичним особам однакового набору прав в різних країнах.

Тому сьогодні набагато поширенішою є практика закріплення в національному законодавстві і міжнародних договорах положень про формальну взаємність. В даному випадку мова йде не про прирівнювання набору прав приватних суб'єктів, а про тотожність правових режимів, що їм надаються. Конкретний перелік повноважень іноземних фізичних і юридичних осіб в рамках таких режимів визначається внутрішнім правом відповідної держави. Ще одним проявом формальної взаємності є практика закріплення в міжнародних угодах режиму найбільшого сприяння для приватних суб'єктів різних держав в певних областях міжнародної співпраці. Характерною особливістю формальної взаємності є те, що іноземним громадянам в іншій державі надаються права, якими володіють вітчизняні громадяни, у тому числі і ті права, якими вони не користуються в своїй країні. В той же час іноземці не можуть вимагати надання

їм тих прав, якими вони володіють в своїй країні, якщо надання таких прав не передбачене законодавством іншої держави. Разом з тим в низці вітчизняних і зарубіжних нормативно-правових актів досі можна зустріти пряму вказівку на необхідність дотримання принципу взаємності як на умову виконання певних зобов'язань.

У тих випадках, коли держава здійснює дії, направлені на необґрунтоване дискримінаційне обмеження прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб іншої країни, остання може прийняти у відповідь обмежувальні заходи, які в міжнародному праві прийнято іменувати реторсія, тобто правомірні примусові дії держави, що здійснюються у відповідь на недружній акт іншої держави, що поставила в дискримінаційні умови фізичних або юридичних осіб першої держави. Метою застосування реторсії є відновлення принципу взаємності у відносинах відповідних держав. Тому заходи, що використовуються як реторсія, повинні бути пропорційні акту, що викликав їх, і припинятися з моменту відновлення колишнього положення. Відповідно до норм міжнародного права застосування реторсії відносно певної іноземної держави не може розглядатися як порушення принципу недискримінації.

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Поняття та правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності

1. Поняття зовнішньоторговельної угоди.
2. Особливості правового регулювання міжнародних економічних

відносин.

3. Класифікація зовнішньоторговельних операцій за формою торгівлі.
4. Класифікація зовнішньоторговельних операцій по методах торгівлі.
5. Класифікація зовнішньоторговельних операцій по предмету торгівлі.
6. Порядок укладення міжнародної комерційної угоди.
7. Поняття, ознаки і види зовнішньоекономічних угод.
8. Сторони зовнішньоекономічної угоди.
9. Стандартизація умов угод у міжнародній торгівлі.
10. Законодавство України про зовнішньоекономічну діяльність.

Тема 2. Оформлення, зміст і виконання зовнішньоекономічного договору

1. Зміст зовнішньоекономічного договору.
2. Реквізити та преамбула договору.
3. Істотні умови договору.
4. Предмет договору.
5. Терміни виконання.
6. Базисні умови поставки.
7. Ціна, умови платежу та порядок розрахунків.
8. Транспортні умови.
9. Здача-приймання товарів.
10. Форс-мажор. Страхування.
11. Штрафні санкції. Відповідальність сторін за виконання зобов'язань і порядок вирішення спорів. Додаткові умови.
12. Порядок розірвання і застосування договору. Заключні положення.

Тема 3. Договір міжнародної купівлі-продажу товарів. Поняття та особливості правового регулювання

1. Поняття і елементи договору міжнародної купівлі-продажу товарів.
2. Правове регулювання договору міжнародної купівлі-продажу товарів.
3. Колізійно-правове і матеріально-правове регулювання договорів міжнародної купівлі-продажу товарів.
4. Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів, 1980 р.
5. Конвенція про право, яке застосовується до договорів міжнародної купівлі-продажу товарів, 1986 р.
6. Конвенція про задоволення позову в міжнародній купівлі-продажу товарів, 1974 р.
7. Правила ІНКОТЕРМС 2000 р., їхній зміст і значення.
8. Принципи міжнародних комерційних договорів 1994 р.

Тема 4. Договір міжнародної купівлі-продажу товарів. Порядок укладання та основні умови

1. Стадії укладання договорів міжнародної купівлі-продажу товарів.
2. Оферта: поняття, види, зміст. Вступ оферти в силу. Можливість скасування і відкликання оферти.
3. Акцепт: поняття, види, зміст, наслідки. Вступ акцепту в силу.
4. Зміст договору міжнародної купівлі-продажу товарів.
5. Основні умови договорів міжнародної купівлі-продажу товарів.
6. Найменування товару, його кількість і якість.
7. Ціна товару.
8. Термін виконання договору.
9. Страхування.
10. Арбітражне застереження.
11. Форма і порядок розрахунків.
12. Міжнародні правила по платежах.

Тема 5. Договір міжнародної купівлі-продажу товарів. Виконання та відповідальність

1. Виконання договору міжнародної купівлі-продажу товарів.
2. Способи виконання (постачання).
3. Прийняття по кількості.
4. Прийняття по якості.
5. Дострокове постачання (виконання).
6. Відповідальність за порушення договірних зобов'язань.
7. Умови покладання відповідальності.
8. Штраф. Неустойка. Відшкодування збитків.
9. Обставини нездоланної сили (форс-мажорні обставини).
10. Припинення договору міжнародної купівлі-продажу товарів.
11. Недійсність (даремність) договору. Підстави і наслідки недійсності.

Тема 6. Міжнародний фінансовий лізинг

1. Поняття і елементи договору міжнародного фінансового лізингу.
2. Зміст договору, права та обов'язки сторін.
3. Припинення та поновлення договору міжнародного фінансового лізингу.
4. Окремі види договору міжнародного фінансового лізингу.

Тема 7. Міжнародний факторинг і форфейтинг

1. Поняття і види факторингу.
2. Правове регулювання факторингу.
3. Зміст факторингової операції.
4. Форфейтинг.

Тема 8. Бартерний договір

1. Поняття і види бартеру.
2. Правове регулювання бартеру в Україні.
3. Зміст і виконання бартерної угоди.
4. Особливості митного оформлення бартерних угод.

Тема 9. Договір міжнародного підряду

1. Поняття та види договору міжнародного підряду.
2. Правове регулювання договору міжнародного підряду.
3. Зміст договору міжнародного підряду.
4. Кошторис і технічна документація.
5. Відповідальність за порушення договору міжнародного підряду.

Тема 10. Посередницькі договори в міжнародній практиці

1. Поняття та види зобов'язань з надання послуг.
2. Поняття, елементи і зміст договору доручення.
3. Поняття, елементи і зміст договору комісії.
4. Агентування: поняття, елементи і зміст договору.
5. Договір надання послуг.
6. Довірче управління майном.
7. Договір консигнації.

Тема 11. Договори по передачі прав на товарний знак і знак обслуговування. Ліцензійний договір

1. Поняття інтелектуальної власності та її об'єктів.
2. Сутність операцій з торгівлі науково-технічними знаннями.

3. Поняття патенту.
4. Ліцензійні операції.
5. Угоди з торгівлі об'єктами авторського права.
6. Торгівля товарними знаками.

Тема 12. Угоди, що сприяють міжнародному товарообміну

1. Договір міжнародного перевезення вантажу.
2. Договір страхування.
3. Договір зберігання в міжнародній практиці.

Тема 13. Вирішення спорів, що виникають із зовнішньоекономічних угод. Застосування іноземного права. Міжнародний комерційний арбітраж

1. Арбітражна угода.
2. Виконання іноземних арбітражних рішень.
3. Міжнародний комерційний арбітраж в Україні.
4. Міжнародний комерційний арбітраж за кордоном.
5. Застосування іноземного права: встановлення змісту іноземного права, зворотне відсилання, публічний порядок, взаємність і реторсії, колізії колізій.

ПИТАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Товарообмінні і компенсаційні угоди на безвалютній основі.
2. Компенсаційні угоди на комерційній основі.
3. Компенсаційні угоди на основі угод про виробниче співробітництво.
4. Толінг.
5. Прямі й непрямі методи торгівлі.
6. Інжиніринг.

7. Страхування у зовнішньоекономічній діяльності.
8. Інформаційні послуги.
9. Правова охорона ноу-хау.
10. Віденська конвенція про договори міжнародної купівлі-продажу 1980р.
11. Угоди про розподіл продукції і концесійні угоди.
12. Товарний ф'ючерс і опціон.
13. Організаційні договори.
14. Конвенції у сфері міжнародного комерційного арбітражу.
15. Міжнародне перевезення вантажів.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Іноземна юридична особа «STC» усно уклала договір купівлі-продажу товарів з аукціону із юридичною особою, яка зареєстрована та знаходиться в Україні. Сторони домовилися про застосування до договору Конвенції ООН "Про договори міжнародної купівлі-продажу товарів".

Правила ІНКОТЕРМС розроблені та прийняті:

- A) Міжнародним інститутом уніфікації приватного права
- B) Конференцією ООН з торгівлі та розвитку
- C) Світовою організацією торгівлі
- D) Міжнародною торгівельною палатою

2. Відповідно до Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів продавець повинен поставити товар:

- A) в будь-якому іншому разі – протягом 20 років після укладення договору
- B) в будь-якому іншому разі – протягом 15 років після укладення договору
- C) якщо договір встановлює чи дає можливість визначити дату поставки - в цю дату
- D) якщо договір визначає чи дає можливість визначити період часу для поставки - в будь-який момент у межах цього періоду, оскільки з обставин не випливає, що дата поставки призначається покупцем
- E) в будь-якому іншому разі – протягом 5 років після укладення договору
- F) в будь-якому іншому разі – протягом 10 років після укладення договору
- G) в будь-якому іншому разі - в розумний строк після укладення договору

3. Встановіть у хронологічному порядку появи в правилах ІНКОТЕРМС торгових термінів для продажу товарів:

- A) DAT, DAP
- B) FOB, FAS, FOT, CIF
- C) CNI, DTP, DPP, DPU
- D) DAF, DES, DEQ, DDU

4. Встановіть відповідність між міжнародним договором та сферою його застосування:

- 1. Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів
- 2. Конвенція ООН про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів

3. Конвенція УНІДРУА про міжнародний факторинг

4. Конвенція про представництво в міжнародних договорах купівлі-продажу товарів.

A) регулює договори факторингу і відступлення права грошової вимоги

B) визначає умови, за яких вимоги покупця та продавця один до одного, що випливають з договору міжнародної купівлі-продажу товарів або пов'язані з його порушенням, припиненням або недійсністю, не можуть бути задоволені внаслідок закінчення певного періоду часу

C) застосовується до договорів купівлі-продажу товарів між сторонами, комерційні підприємства яких перебувають у різних державах: коли ці держави є Договірними державами або коли згідно з нормами міжнародного приватного права застосовано право Договірної держави

D) застосовується у випадках, коли одна особа - посередник має право діяти або має намір діяти за рахунок іншої особи - принципала при укладенні договору купівлі-продажу з третьою особою

5. Між німецькою фірмою і українським Приватним акціонерним товариством було укладено кредитний договір, який не передбачав застосування в разі виникнення спору права конкретної держави. За договором виник спір. Позивач – німецька фірма – вважав, що арбітражем має застосовуватися право країни-кредитора, натомість позивач не надав документів, які б засвідчували його правовий статус. Відповідач – українське приватне акціонерне товариство – стверджував, що фірма-позивач не зареєстрована в Німеччині в якості комерційного підприємства і тому не може посилатися на право цієї країни.

Арбітражний інститут Торгової палати Стокгольма було засновано:

A) у 1917 р.

B) у 1929 р.

C) у 1945 р.

D) у 1995 р.

6. Міжнародний комерційний арбітраж – це:

- A) спеціалізований державний суд
- B) альтернативна форма вирішення спорів
- C) процедура, що застосовується за угодою сторін
- D) третейський суд
- E) особа або особи, обрані сторонами для вирішення зовнішньоекономічного спору
- F) різновид господарських судів
- G) суд загальної юрисдикції

7. Розташуйте в послідовності за датою заснування:

- A) Арбітражний інститут Стокгольмської торгової палати
- B) Міжнародний центр з вирішення інвестиційних спорів
- C) Лондонський міжнародний арбітражний суд
- D) Міжнародний арбітражний суд Міжнародної торгової палати у Парижі

8. Встановіть відповідність між:

- 1. арбітражна угода
- 2. третейський суд
- 3. суд
- 4. арбітраж

- A) одноособовий арбітр або колегія арбітрів
- B) відповідний орган судової системи держави

C) будь-який арбітраж (третейський суд) незалежно від того, чи утворюється він спеціально для розгляду окремої справи, чи здійснюється постійно діючою арбітражною установою

D) угода сторін про передачу до арбітражу всіх або певних спорів, які виникли або можуть виникнути між ними в зв'язку з будь-якими конкретними правовідносинами, незалежно від того, чи мають вони договірний характер чи ні

ЗАДАЧІ АБО KEYСИ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ І ВМІНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1. За укладеним контрактом одна з фірм ФРН зобов'язалася поставити українській фірмі установку з переробки кави, а лізингова компанія ФРН – фінансувати цю поставку. Перевезення та монтаж обладнання повинна була здійснювати австрійська фірма. Питання юрисдикції при розгляді можливих суперечок і про застосовне право в контракті не обговорювалися. Українська фірма виявилася в скрутному фінансовому становищі і незабаром після закінчення монтажу відмовилася від продовження робіт і контракту в цілому.

За рішенням українського господарського суду з української фірми стягнуті грошові суми для відшкодування понесених контрагентами збитків. Суд керувався при цьому нормами ст. 32 і ст. 44 Закону України «Про міжнародне приватне право», відповідними нормами ЦК Австрії та ЦУ ФРН, Загальних умов експортних поставок і монтажу машинного обладнання ЄЕК (Женева, 1957 р.). Питання юрисдикції вирішувалися судом на підставі норм Закону України «Про міжнародне приватне право» і ГПК України.

Які джерела міжнародного приватного права використовував суд при вирішенні справи? Яка їхня ієрархія?

2. Судноплавна компанія, яка зареєстрована у Великій Британії і має в цій країні своє місцезнаходження, уклала з пані Купер, англійською громадянкою з місцем проживання у Великобританії, трудовий договір, який передбачає, що вона буде працювати в якості касирки на пароплавному поромі, що здійснює рейс між англійським портом Шернес і нідерландським портом Фіссанген. Договір був складений англійською мовою, підписаний сторонами в Шернесе і передбачав виплату винагороди в англійських фунтах стерлінгів. Судно експлуатується товариством – юридичною особою німецького права, плаває під німецьким прапором і зареєстровано в Гамбурзі (внесене до реєстру судів). Потім договір з нею достроково розривається. У самому договорі про розірвання нічого не говориться. Пані Купер пред'являє позов до компанії в німецькому суді.

Яке право має бути застосоване до розірвання договору, оскільки в ньому положень про застосовне праві не міститься? При цьому зверніть увагу на те, що, згідно з панівною точкою зору, до трудових договорів підлягає застосуванню закон країни місця роботи (*lex loci laboris*). Що може розглядатися в якості країни місця роботи щодо морського судна? Чи слід виходити з того, що морське судно це як би «плаваюча частина території держави»? Чи може розглядатися в якості права місця роботи право Нідерландів або Англії з урахуванням того, що паром

перетинає територіальні води? При прийнятті рішення врахуйте, що паром перетинає і відкрите море.

3. Відповідач (японська фірма) стверджував, що ним було укладено з позивачем (українською організацією) не контракт купівлі-продажу, а агентський договір. На підставі аналізу умов укладеного договору, обставин його укладення з залученням свідків та матеріалів справи МКАС дійшов висновку, що угода сторін є договором купівлі-продажу.

Які правила про кваліфікацію юридичних понять містяться в Законі України «Про міжнародне приватне право»?

З якого права виходить МКАС при тлумаченні юридичних понять для встановлення колізійної норми, яка підлягає використанню при вирішенні спорів?

З чого слід виходити, якщо міжнародний договір передбачає інші терміни і поняття, ніж в українському праві?

В яких випадках при кваліфікації юридичних понять на Україні може застосовуватися право іноземних держав?

В яких випадках, вихідним є застосування кваліфікації з урахуванням принципу *lex fori*, і в яких – принципу *lex causae*?

4. При пошуку «близького» права можуть оцінюватися різноманітні ознаки і елементи договору. Стосовно до договору купівлі-продажу до їх числа можна віднести:

- місце укладення договору і місце проведення переговорів;
- місце знаходження суду, якщо сторони визначили такий в договорі;
- валюта, в якій оцінюється товар і валюта, в якій здійснюються розрахунки;
- мова, якою складено договір;
- право, до норм якого більше тяжіють умови договору, і ін.

Чи можна вибудувати ієрархію цих ознак?

5. У договорі сторони не вибрали застосовне право, проте вказали юрисдикційний орган, компетентний вирішувати спори, – господарський суд України. При вирішенні спору український суд застосував українське право, вказавши в рішенні, що вибір українського суду свідчить про наявність угоди сторін про вибір українського права.

Чи правий суд? Чи означає вибір сторонами в якості місця розгляду спору господарський суд України автоматичне підпорядкування відносин сторін українського права? Чим керуватиметься господарський суд при виборі застосовного права?

6. У договорі міжнародної купівлі-продажу, укладеному українською організацією і англійською компанією, сторони узгодили в якості застосовного до договору право місця укладення угоди. Договір був укладений шляхом обміну факсами, причому англійська компанія виступала offerentом, а українська організація – acceptantом. В процесі виконання договору між сторонами виникли суперечки, в зв'язку з чим українська організація звернулася до українського суду.

Встановіть застосовне право, враховуючи, що відповідно до англійського права місцем укладення договору визнається місце відправлення акцепту (теорія поштової скриньки).

7. Посольство Китаю уклало договір підряду на будівництво готельного комплексу в Києві. Українські підрядники, робота яких не була своєчасно оплачена, звернулися з позовом до господарського суду м. Києва. У суді представник Китаю послався на імунітет дипломатичного представництва від юрисдикції держави перебування. Суд вказав, що готельний комплекс не використовується для офіційних функцій, здійснюваних представництвом, і задовольнив позов підрядників.

Оцініть дії суду. Чи зміниться рішення, якщо позивачем виступило посольство Китаю, а у відповідь на заявлений українськими підрядниками зустрічний позов представник Китаю зробив заяву про імунітет посольства?

8. Українською організацією (покупцем) був укладений договір поставки товару з іноземною компанією (продавцем). Сторони при укладанні угоди в письмовій формі домовилися, що поставка товару буде здійснюватися на умовах CIF (морське перевезення) в редакції ІНКОТЕРМС-2010. При цьому обов'язок по оплаті фрахту до пункту призначення і зі страхування угоди покладалася на продавця – іноземну фірму. Фактично перевезення здійснена на умовах CFR – продавець поставку не страхувати. У шляху товар був зіпсований морською водою під час шторму. Покупець, отримавши товар в непридатному стані, визнав це виною продавця, який односторонньо змінив базисні умови поставки з CIF на CFR, що, в свою чергу, призвело до неналежного виконання зобов'язань по угоді. Іноземна фірма наполягала, що двостороннє зміна договору мало місце. Як доказ наводилися такі обставини: продавець відправив факсом оферту з пропозицією знизити ціну контракту в зв'язку з фактичним базисом поставки CFR; покупець в телефонних переговорах погодився з цією пропозицією. В результаті телефонних переговорів продавець визнав можливим зафрахтувати судно на умовах CFR і не страхувати угоду.

Вирішите суперечку. Чи мало місце зміна базисних умов поставки? Якими можливостями щодо захисту своїх порушених прав має українська організація?

9. Гамбурзька фірма продала лондонській торговій фірмі 1000 т. масла. У договорі міститься умова про застосування німецького права і встановлена підсудність німецькому суду. У ряді умов в договорі міститься посилення на норми НЦУ, що передбачають відповідальність продавця за недоліки проданого товару.

Коли спір розглядався в суді в Гамбурзі, англійська фірма заявила, що до договору підлягає застосуванню Віденська конвенція 1980 р.

Як повинен суд у Гамбурзі вирішити питання про право, що підлягає застосуванню, якщо виходити тільки з ст. 28 Вступного закону до НЦУ, яка передбачає вибір права сторонам, що ними і було зроблено? Чи може в цьому випадку відсилання до німецького права означати саме по собі відсилання до Віденської конвенції, оскільки воно розглядається в випадках такого роду як частина внутрішнього права? Яке значення може мати та обставина, що сторони в даному договорі не тільки здійснили вибір права, а й послалися при цьому на конкретні статті німецького законодавства? Чи може розглядатися таке посилення як мовчазна згода на виключення застосування Віденської конвенції?

10. Між українською організацією і американською фірмою було укладено контракт купівлі-продажу, підлеглий американському праву (праву штату Массачусетс), проте сторони включили в нього положення про неустойку. Спир розглядався в українському суді. Американська сторона наполягала на тому, що, оскільки застосовним є американське право, то положення про договірну неустойку не повинно застосовуватися українським судом, так як американські суди не підтримують відповідні вимоги.

Чи вправі український суд (при застосовному американському праві) стягнути неустойку за договором?

11. Між українською і американською організаціями було укладено договір поставки, де застосоване американське право (право штату Каліфорнія). Спир розглядався в українському суді. Українська організація пред'явила до американської фірми вимогу про виконання зобов'язання в натурі.

Чи повинен український суд задовольнити цю вимогу? При вирішенні завдання, візьміть до уваги, що виконання договору в натурі як форма відповідальності характерно для країн континентальної Європи, в той час як в країнах англо-американського права така форма відповідальності носить винятковий характер і за загальним правилом судами не застосовується.

Враховуйте також ту обставину, що Україна і США – учасники Віденської конвенції 1980 р.

12. Позовна заява української організації до польської фірми містила вимогу про оплату вартості поставленого за контрактом і в обумовлені з ним терміни товару з нарахуванням відсотків річних. Відповідач вважає, що в невиконанні зобов'язань його провини немає, оскільки внутрішній споживач, для якого було закуплено товар, порушив свої зобов'язання по оплаті. При цьому він посилався на телефонні переговори з позивачем, під час яких було вирішено питання про перенесення терміну поставки. Крім того, відповідач вважає, що відсотки річні платити не повинен, тому що контракт містить положення про відшкодування реальних збитків.

Яке право підлягає застосуванню до правовідносин сторін? Чи є вина відповідача необхідною умовою відповідальності? Який правовий наслідок має узгодження перенесення терміну поставки по телефону?

13. Відповідно до договору купівлі-продажу, укладеним на умовах CIF між українською організацією і турецькою фірмою, українська організація зобов'язується поставити партію пшениці, а турецька фірма зобов'язується оплатити товар. Під час перевезення судно, на якому знаходився товар, потрапило в шторм, внаслідок чого товар був знищений (варіант: судно затонуло внаслідок зношеності.) Турецька фірма відмовилася оплатити товар. Українська організація звернулася до суду.

Яке буде рішення суду? Чи зміниться рішення, якщо базисними умовами поставки є CFR, FOB, DDU, EXW?

14. Договір, укладений між українською та німецькою організаціями, передбачає передачу всіх спорів, що випливають з договору, на розгляд німецьких судів. Німецька компанія, зацікавлена в зверненні стягнення на майно

боржника, що знаходиться в Україні, звернулася за консультацією в українську юридичну фірму. Юрист заявив представнику німецької компанії, що рішення німецького суду має сумнівні перспективи для виконання на території України, і дав пораду зробити поступку права вимоги на користь третьої особи (української організації) з тим, щоб ця особа одержала право на звернення до господарського суду України. Така поступка була проведена, причому в угоді про відступлення права вимоги вказувалося, що права по пророгаційній угоді не переходять на нове положення.

Чи згодні Ви з позицією юриста?

15. Німецька компанія продала українській фірмі 2000 т какао. У договорі містилася умова про застосування німецького права, і була встановлена підсудність спору німецькому суду. У зв'язку з порушенням умов поставки (прострочення) українська фірма звернулася з позовом в український господарський суд, який розглянув спір і виніс рішення на користь української фірми, ґрунтуючись на положеннях Віденської конвенції про договори міжнародної купівлі-продажу товарів.

Чи може український господарський суд розглядати даний спір? Яке право він застосує при цьому?

16. Між українською фірмою (покупець) і німецькою компанією (продавець) укладено договір купівлі-продажу. В ході його виконання між сторонами виникли розбіжності. Сторони не визначили застосовне право, але записали в договорі, що «всі суперечки з цього контракту підлягають розгляду в Міжнародному комерційному арбітражному суді при Торгово-промисловій палаті України відповідно до Регламенту цього суду».

Визначте право, яке застосовується до суті спору та процедуру його розгляду. Чи може суперечка бути предметом розгляду в державному господарському суді України? При яких умовах?

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Поняття та правове регулювання міжнародної комерційної угоди.
2. Порядок укладення міжнародного договору.
3. Учасники зовнішньоторговельної діяльності.
4. Класифікація зовнішньоторговельних операцій по методах торгівлі.
5. Класифікація зовнішньоторговельних операцій за формами торгівлі.
6. Класифікація зовнішньоторговельних операцій за видами товарів і послуг.
7. Зміст зовнішньоторговельного контракту.
8. Умови дійсності договору.
9. Виконання договору і його розірвання.
10. Базисні умови поставки.
11. Договір міжнародної купівлі-продажу товарів.

12. Договір міжнародної фінансової оренди.
13. Бартерний договір.
14. Договір міжнародного підряду.
15. Договір доручення в міжнародній практиці.
16. Договір комісії в міжнародній практиці.
17. Агентська угода в міжнародній практиці.
18. Договір консигнації
19. Договір міжнародного перевезення вантажів: поняття, правове регулювання та види.
20. Договір зберігання в міжнародній практиці.
21. Договір страхування в міжнародній практиці.
22. Толінг і викуп застарілої продукції.
23. Організаційні договори.
24. Товарний ф'ючерс.
25. Факторинг і форфейтинг.
26. Франчайзинг.
27. Інжинірингові послуги.
28. Застосування іноземного права у зовнішньоекономічних угодах.
29. Вирішення спорів, що виникають із зовнішньоекономічних договорів.
30. Способи забезпечення виконання зобов'язань в міжнародній торгівлі.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 32. – Ст. 422.
3. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540.
4. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.06.1999р. // Відомості Верховної Ради України УРСР. – 1991. – № 29.– Ст. 327.
5. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 19. – Ст. 80.

6. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 04.02.1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 23. – Ст. 161.

7. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24.02.1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 25. – Ст. 198.

8. Договір між Україною і Китайською Народною Республікою про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах від 31.10.1992// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/156_014

9. Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 24.05.1993 р. // Офіц. вісник України. – [Електронний ресурс] : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/616_174

10. Договір між Україною і Литовською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 07.07.1993// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/440_002

11. Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 13.12.1993// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/498_604

12. Договір між Україною і Республікою Грузія про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах від 09.01.1995// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/268_542

13. Договір між Україною і Естонською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах від 15.02.1995// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/233_659

14. Договір між Україною і Латвійською Республікою про правову

допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових та кримінальних справах від 23.05.1995// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/428_627

15. Договір між Україною і Республікою Узбекистан про правову допомогу і правові відносини у цивільних і сімейних справах від 19.02.1998// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/860_013

16. Договір між Україною та Республікою Македонія про правову допомогу в цивільних справах від 10.04.2000// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/807_010

17. Угода між Україною та Турецькою Республікою про правову допомогу та співробітництво у цивільних справах від 23.11.2000// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/792_600

18. Договір між Україною і Чеською Республікою про правову допомогу і правові відносини у цивільних справах від 28.05.2001// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/203_018

19. Договір між Україною та Угорською Республікою про правову допомогу в цивільних справах від 02.08.2001// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/348_026

20. Угода між Україною та Грецькою Республікою про правову допомогу в цивільних справах від 02.07.2002// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/300_013

21. Договір між Україною та Корейською Народно-Демократичною Республікою про правову допомогу в цивільних та кримінальних справах від 13.10.2003// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/408_012

22. Договір між Україною та Республікою Болгарія про правову допомогу в цивільних справах від 21.05.2004// Відомості Верховної Ради

України. – [Електронний ресурс] : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/100_056

23. Угода про співробітництво між Міністерством юстиції України та Міністерством юстиції Республіки Польща на виконання пункту 3 статті 3 Договору між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах від 10.01.2011 // Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/616_151

24. Угода про співробітництво між Міністерством юстиції України та Міністерством юстиції Республіки Польща про застосування двомовних бланків клопотань про надання правової допомоги у цивільних справах від 10.01.2011 // Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/616_152

25. Договір між Україною та Об'єднаними Арабськими Еміратами про взаємну правову допомогу у цивільних та комерційних справах від 26.11.2012 // Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/784_008

26. Договір між Україною та Республікою Індія про взаємну правову допомогу у цивільних і господарських справах від 10.12.2012 // Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/356_026

27. Угода про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції від 27.06.2016 // Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_024-16

28. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.

29. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – Ст. 135.

30. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-42. – Ст. 492

31. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 18-22. – Ст. 144.

32. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III // Офіційний вісник України. – 2001. – № 46. – Ст. 2038.

Список основної літератури:

1. Балабан Р. На порядку денному – міжнародне приватне право // Юрид. журн. – 2003. – № 11. – С. 37-38.

2. Белоглавок О. Міжнародне контрактне право. – К., 2000.

3. Белоглавок О. Міжнародний торговий арбітраж: законодавство та практика різних країн. – К., 1998.

4. Блінов Є. Останні зміни до законодавства з міжнародного приватного права: практичні аспекти / Є. Блінов, А. Шарикіна //Юридична газета. – 2011. – 1 лют. (№ 5). – С. 9.

5. Бойко Д. Деякі колізійні питання зовнішньоекономічних угод про реєстрацію доменних імен // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 4. – С. 66-70.

6. Боярська З.І. Міжнародне комерційне право. – К., 2002.

7. Виноградова Г.В. Інвестиційний позиковий/кредитний договір у правовому регулюванні зовнішньоекономічних відносин // Суспільство. Держава. Право. – 2003. – Вип. 3. – С. 6-10.

8. Войтович С. О делении международного права на публичное и частное // Укр. часопис міжнар. права. – 2002. – № 3. – С. 67-72.

9. Галущенко Г.В. Особливості колізійних норм міжнародних договорів України про правову допомогу // Держава і право: Зб. наук. пр. / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – 2000. – № 5. – С. 362-365. – (Сер.: Юрид. і політ. науки).

10. Галянтич М. Колізія нормативних актів: вимушений шлях розвитку права? // Право України. – 1996. – № 6. – С. 33-36.

11. Дахно І.І. Міжнародне приватне право - 4 : навч. посібник / І.І.

Дахно, В.М. АлієваБарановська. – Київ : Центр учбової літератури, 2016. – 632 с.

12. Діковська І. Відповідальність за шкоду, заподіяну життю та здоров'ю пасажирів при виконанні міжнародних повітряних перевезень // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 2. – С. 46-49.

13. Діковська І. Регулювання договору повітряного чартеру у міжнародному приватному праві // Укр. часопис міжнародного права. – 2002. – № 1. – С. 39-44

14. Діковська І.А. Колізійні питання договору повітряного чартеру в міжнародному приватному праві // Вісник: Юридичні науки / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – 2002. – № 45-48. – С. 64-68.

15. Довгерт А.С. 110 років Гаазькій конференції з міжнародного приватного права // Бюл. Мін-ва юстиції України. – 2003. – № 2. – С. 52-61.

16. Довгерт А.С. Гармонізація цивільного (приватного) права в Європі // Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом: Матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, жовтень 1998 р. – К., 1998. – С. 237-240.

17. Довгерт А.С. Международное частное право Украины: итоги развития за 12 лет независимости // Суспільство. Держава. Право. – 2003. – Вип. 3. – С. 11-21.

18. Довгерт А.С. Правовое регулирование международных трудовых отношений. – К., 1992.

19. Захарченко Т.Г. Процесуальні підстави оспорування рішення Міжнародного комерційного арбітражу і правові наслідки його скасування // Суспільство. Держава. Право. – 2003. – Вип. 3. – С. 70-74.

20. Кисіль В.І. Актуальні проблеми кодифікації міжнародного приватного права // Укр. часопис міжнар. права. – 2002. – № 4. – С. 5-16.

21. Коссак В. Іноземні інвестиції в Україні (цивільно-правовий аспект). – Л., 1996.

22. Коссак В.М. Застосування Віденської конвенції про міжнародний договір купівлі-продажу в національному законодавстві України // Укр. часопис

міжнар. права. – 1994. – № 1. – С. 131-139.

23. Мережко О. О. Проблеми теорії міжнародного публічного та приватного права / Олександр Олександрович Мережко . – Київ : Юстініан, 2010 . – 316 с.

24. Міжнародне приватне право : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / за ред. проф. В. П. Жушмана та доц. І. А. Шуміло. — Х. : Право, 2011. — 320 с.

25. Міжнародне приватне право. Загальна частина: підручник / за ред. А.С. Довгерта і В.І. Кисіля. – К.: Алерта, 2012. – 376 с.

26. Міжнародне приватне право. Особлива частина: підручник / за ред. Довгерта А.С., Кисіля В.І. – К.: Алерта, 2013. – 400 с.

27. Міжнародне приватне право: Навч. посіб. / С. В. Вишновецька, Ю. В. Корнєєв. – К. : Центр учбової літератури, 2019. – 164 с.

28. Міжнародне приватне право: Підручник для юрид. вищ. навч. закл. / за ред. проф. В.П. Жушмана та доц. І.А. Шуміло. – Х.:Право, 2012. – 320 с.

29. Міжнародний комерційний та цивільний процес: навч. посіб. Для курсантів галузі знань 0304 «Право» спец. 8.03040101 «Правознавство» / Укоопспілка, Львів. комерц. акад. ; [уклад.: Апопій І. В., Ратушна Б. П.]. – Львів : Вид-во Львів. комерц. акад., 2014. – 127 с.

30. Нагнибіда В. І. Механізм правозастосування при вирішенні спорів у міжнародному комерційному арбітражі; за ред. проф. О Д. Крупчана. Київ, 2020. 492 с.

31. Назаренко В. Поняття, сутність і види методів правового регулювання у міжнародному приватному праві // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 1. – С. 131- 133.

32. Трояновський О. Питання договірної відповідальності у міжнародному приватному праві // Юридичний журнал. – 2011.– № 9. – С. 45-52.

33. Фединяк Г. С., Фединяк Л. С. Довідник з міжнародного приватного права та міжнародного цивільного процесу. К.: Алерта, 2019. 234 с. вимушений шлях розвитку права? // Право України. – 1996. – № 6. –С. 33-36.

34. Фединяк Г.С., Фединяк Л.С. Міжнародне приватне право. Підручник. Вид. 8-е, переробл. і допов. К., 2021.
35. Яновицька А.В. Договір міжнародного перевезення вантажів автомобільним транспортом: монографія. Львів: Растр-7. 2019. 180 с.
36. Beckers, A. (2016). Law or Social Ordering: A Choice for Commercial Parties in Dispute Resolution? A Comment on Kornet. In C. Cauffman & J. Smits (Eds.), *The Citizen in European Private Law: Norm-setting, Enforcement and Choice* (pp. 185-196).
37. Brussels I Regulation / Ed. by U. Magnus, P. Mancowski. – 2-nd Revised Edition. – Munich: Sellier European Law Publishers, 2011. – 972 p.
38. Eeckhout, V. (2016). Choice and Regulatory Competition. Rules on Choice of Law and Forum. In C. Cauffman & J. Smits (Eds.), *The Citizen in European Private Law: Norm-setting, Enforcement and Choice* (pp. 9-22). Intersentia.
39. Esther, V. (2016). *The Development of European Private Law in a Multilevel Legal Order*. Intersentia, 659 pp.
40. Franzina, P. (Ed.). (2016). *The External Dimension of EU Private International Law after Opinion 1/13*, 226 pp.
41. Kornet, N. (2016). Normative Frameworks in Commercial Dispute Resolution: The Role of Legal and Non-legal Norms in Mediation and Adjudication. In C. Cauffman & J. Smits (Eds.), *The Citizen in European Private Law: Norm-setting, Enforcement and Choice* (pp. 161-184). Intersentia.
42. Liang, J. (2018). *Party Autonomy in Contractual Choice of Law in China*. Cambridge: Cambridge University Press, 340 pp.
43. Mak, V. (2016). Private Actors as Norm-Setters through Choice-of-Law: The Limits of Regulatory Competition. In C. Cauffman & J. Smits (Eds.), *The Citizen in European Private Law: Norm-setting, Enforcement and Choice* (pp. 99-120). Intersentia.
44. Micklitz, H., & Sieburgh, C. (Eds.). (2017). *Primary EU Law and Private Law Concepts*. Intersentia, 275 pp.
45. Mills, A. (2018). *Party Autonomy in Private International Law*.

Cambridge: Cambridge University Press, 580 pp.

46. Private International Law. Contemporary Challenges and Continuing Relevance. Elgar Monographs in Private International Law; Edited by Franco Ferrari, Professor of Law and Director, Center for Transnational Litigation, Arbitration, and Commercial Law, New York University, New York, US and Diego P. Fernández Arroyo, Professor of Law, Director of the LLM in Transnational & Dispute Settlement, SciencesPo Law School, Paris, France. 2019. 520 pp.

47. International Commercial Arbitration. Thomson West. 2022. 808 pp.

48. The Law of Investment Treaties; 3rd Edition. Oxford University Press (April 18, 2021). 640 pp.

49. Conflict of Laws: A Comparative Approach: 2nd edition; Gilles Cuniberti, Professor of Comparative and Private International Law, University of Luxembourg. 2022. 488 pp.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Офіційний сайт Верховної Ради України: <http://rada.gov.ua>
2. Офіційний сайт Гаазької конференції з міжнародного приватного права: <https://www.hcch.net/>
3. Офіційний сайт Комісії ООН з права міжнародної торгівлі: <http://www.uncitral.org/>
4. Офіційний сайт Міжнародного інституту з уніфікації приватного права: <http://www.unidroit.org/>
5. Офіційний сайт Міністерства юстиції України: <https://minjust.gov.ua/>
6. Інформація Міністерства юстиції України про міжнародно-правове співробітництво України у цивільних і кримінальних справах: https://minjust.gov.ua/international_legal_cooperation_in_civil_and_criminal_matters
7. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України: <https://mfa.gov.ua/>

8. 9. Повний список договорів Ради Європи:
9. <https://www.coe.int/ru/web/conventions/full-list>
10. Єдиний держаний реєстр судових рішень – www.reyestr.court.gov.ua.
11. Каталоги – НБУВ Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe.
12. eNUOLAIR – депозитарій (архів) НУ ОЮА - <http://dspace.onua.edu.ua>